

Trasa A4 (odcinek śląski) – Route of A4 (Silesia section)

Mirosław Masojć, Przemysław Paruzel

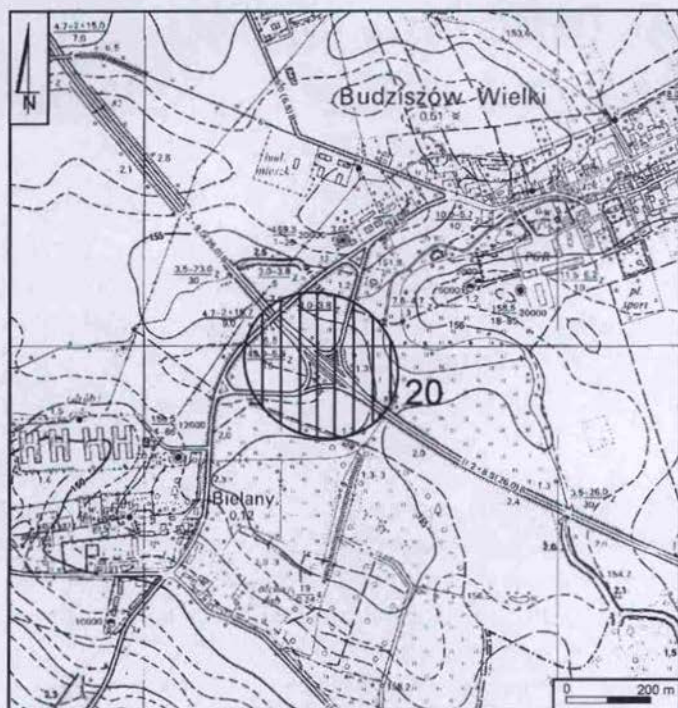
Badania wykopaliskowe prowadzone w latach 2002 – 2004 na stanowisku 20 w Budziszowie Wielkim, gm. Wądroże Wielkie, woj. dolnośląskie.

Wstęp

Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku Budziszów Wielki 20, gm. Wądroże Wielkie zainicjowane zostały we wrześniu 2002 roku (wykop I, II/02) i kontynuowane w kolejnych sezonach badawczych – w 2003 roku (wykop I, II, III, IV/03) oraz w 2004 roku (wykop I/04). Jest to jak dotąd największe, pod względem obszaru, badane stanowisko na modernizowanym odcinku autostrady A4 pomiędzy Wrocławiem a Legnicą. Prace na stanowisku nie zostały zakończone. W najbliższym czasie planowane jest ich wznowienie w związku z modernizacją pasa północnego drogi A4. Niniejszy tekst jest pierwszą ogólną charakterystyką wyników badań z trzech pierwszych sezonów prac ratowniczych na stanowisku.

Pracami w terenie z ramienia Zespołu Badań Ratowniczych wrocławskiego Oddziału Instytutu Archeologii i Etnologii PAN kierowali kolejno dr Mirosław Masojć oraz mgr Przemysław Paruzel, pod opieką merytoryczną prof. dr hab. Bogusława Gedigi oraz pomocą koordynacyjną dr Jarosława Bronowickiego, dr Leszka Żygadło oraz mgr Andrzeja Kosickiego. W badaniach brali również udział mgr Tomasz Burda, mgr Grzegorz Daszkiewicz, dr Tomasz Kendelewicz, mgr Katarzyna Kopeć oraz mgr Witold Waniek. Klasyfikację chronologiczno – kulturową materiałów zabytkowych ze stanowiska wykonał prof. dr hab. Grzegorz Domański z IAE PAN, Oddział Wrocław.

Omawiane stanowisko położone jest ok. 400 m na zachód od zabudowań wsi Budziszów Wielki na obszarze węzła autostradowego z wyjazdami w kierunkach Strzegomia i Rawicza (ryc. 1). Położone jest na wysokości od ok. 150 do 156 m n.p.m. i znajduje się w obrębie obniżenia denudacyjnego o prawie płaskiej powierzchni, rozcinanego przez dolinki niewielkich strumieni będących dopływami Cichej Wody. Obniżenie to leży na przedpolu ograniczających go od południa wzgórz o wysokości do 205 m n.p.m., zaś od NW i SE zamykają je dwie morfologiczne elewacje (formy poprzeczne), odchodzące od wcześniej wspomnianego ciągu wzgórz. Od strony NE natomiast stanowisko ograniczone jest doliną strumienia Cicha Woda, który opływa niewielki pagórek o płaskim wierzchołku.

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska Budziszów Wielki 20, gm. Wądroże Wielkie, woj. dolnośląskie.

Stanowisko odkryte zostało na początku września 2002 r. w ramach nadzorów archeologicznych prowadzonych w związku z pracami ziemnymi przy modernizacji autostrady A4. Podczas prospekcji terenowej zaobserwowano stropy obiektów na odhumusowanym terenie rozległego placu w sąsiedztwie węzła Budziszów Wielki.

W trakcie trzech sezonów badawczych (2002-2004) prace wykopaliskowe objęły łącznie 157 arów powierzchni. Pozwoliło to na odsłonięcie przeważającej części rozległego stanowiska obejmującego osadę i cmentarzysko (ryc. 2, 3**). Do przebadania zastała jego północno-wschodnia, prawdopodobnie peryferyjna partia, co zostanie zrealizowane podczas modernizacji północnego pasa autostrady A4.

Na stanowisku odkryto i wyeksplorowano łącznie 705 obiektów nieruchomości. W NW części przebadanego obszaru, w miejscu, gdzie w postaci jasnoszarego iltu występowała warstwa kulturowa, stropy obiektów bezpośrednio w niej widoczne wyróżniały się ciemniejszymi barwami. Na pozostałym terenie objętym pracami wykopaliskowymi stropy czytelne były na poziomie calca, a barwy ich wypełnisk były różnorodne.

Wygląd odkrytych obiektów (kształt, wymiary, wypełnisko) oraz pozyskany materiał zabytkowy pozwalają wydzielić trzy ich grupy. Grupa pierwsza to typowe obiekty osadnicze (94,6%), drugą stanowią groby (4,7%), zaś trzecią nieliczne obiekty współczesne i nieokreślone (0,7%). Niewykluczone też, że część obiektów określonych jako osadnicze, znajdujących się w bliskim sąsiedztwie pochówków, należy

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się "pod opaską" przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

wiązać z funkcjonowaniem nekropolii. Wśród pierwszej grupy pod kątem podziału formalno-funkcjonalnego wyróżnić można różne rodzaje jam (zasobowe, odpadowe, produkcyjne, o nieustalanej funkcji), doły postupowe, paleniska i ogniska, konstrukcje szałasowe, półziemianki, chaty. W obrębie grobów natomiast zidentyfikowano pochówki szkieletowe i jeden ciałopalny popielnicowy. W skład trzeciej, marginalnej grupy, zaliczamy nowożytnie koryto rzeki, współczesną skrzynię drewnianą oraz bliżej nieokreślone objekty.

Datowanie obiektów archeologicznych na stanowisku przedstawia się dosyć jednolicie. Zdecydowaną większość (90,78%) spośród określonych chronologicznie należy łączyć z wczesną epoką brązu : kulturą unietycką. Poza tym istnieje grupa obiektów, w których oprócz zabytków z wczesnej epoki brązu odnajdywano również relikty innych kultur i epok, jak: kultura łużycka (2,04%), kultura przeworska (0,69%), kultura pucharów lejkowatych (0,69%), starsza epoka brązu (0,34%), późne fazy wczesnego średniowiecza (0,34%), późne średniowiecze (1,70%), pradzieje (0,34%) oraz kultura łużycka i starszy okres epoki brązu łącznie (0,34%), a także również łącznie, kultura pucharów lejkowatych i kultura przeworska (0,34%). Należy podkreślić jednak, że „materiał unietycki” zawsze stanowił większość zawartości kulturowej tych obiektów. Wydaje się, iż dwufazowe są jedynie objekty datowane na wczesną epokę brązu i okres halsztacki, podczas gdy w innych przypadkach mamy do czynienia z niecelową redepozycją pojedynczych zabytków pochodzących z innych epok. Ostatnią, wydzieloną ze względu na chronologię, a przy tym najmniej liczną grupę stanowią objekty datowane na okresy inne niż I EB. Wyróżnić tu można: starszą epokę brązu (0,34%), starszą epokę brązu łącznie z późnym średniowieczem (0,34%), pradzieje (1,70%).

Analiza przestrzenna stanowiska

Na przebadanej powierzchni wyróżnić można dwie strefy. Pierwsza z nich znajduje się w północno-zachodniej, północno-wschodniej i fragmencie wschodniej części stanowiska. Grupują się tam objekty o charakterze osadniczym, a z największym ich zagęszczeniem mamy do czynienia w północno-zachodniej i wschodniej części. Oprócz wielu jam gospodarczych zaobserwować tam można objekty będące reliktaami budynków mieszkalnych (budynki w konstrukcji słupowej, półziemianki, szałas, chata) oraz gospodarczych.

W obrębie omawianej strefy wyróżnić można kilka interesujących kompleksów obiektów. Jednym z nich jest skupisko ośmiu nieznacznie zagłębionych w podłoże obiektów mieszkalnych o charakterze półziemiankowym (ob. 74, 83, 85-88, 90, 92 – wykop IV/2003), występujących we wschodniej części stanowiska, z których 5 (ob. 85-88, 92) układało się koncentrycznie w stosunku do odkrytego ogniska (ob. 91). Około 2 m na południowy-wschód od opisanego układu zaobserwowano inny obiekt mieszkalny (ob. 93) o większych rozmiarach, który określono jako nieznacznie zagłębioną w podłoże chatę.

W dalszej kolejności na uwagę zasługuje szalasa (ob. 151 – wykop I/2002), we wnętrzu którego znajdowała się centralnie umieszczona niewielka jama (ob. 152), będąca prawdopodobnie pozostałością po słupie podtrzymującym konstrukcję. Poza tym w zachodnim krańcu obiektu odkryto jamę (ob. 154), która mogła służyć jako jama zasobowa. Od północy i wschodu do szalasy przylegało skupisko dołów postłupowych mogących być pozostałościami wiaty ustawionej obok niego.

Okolo 8 m na północny zachód od opisanego wcześniej szalasy widoczne były dwa analogiczne sobie, zwarte kompleksy obiektów (ob. 2, 3, 8-10, 49, 73-75, 78-80, 128-130, 174 – wykop I/2002 – ryc. 4** oraz ob. 71, 72, 76, 77 – wykop I/2002 – ryc. 5**). Ich wygląd i bogaty materiał kulturowy tam odkryty pozwala przypuszczać, iż znajdowały się w tym miejscu dwa dużych rozmiarów budynki o funkcji mieszkalnej lub związane z bliżej nieokreśloną gałęzią wytwórczości.

Z pewnością z wytwórczością tkacką i odlewniczą łączyć należy kompleks obiektów, stanowiący relikty budynku będącego pracownią (ob. 75, 76, 89, 90, 93, 120, 122-132 – wykop I/2003). Za taką interpretacją przemawia fakt odnalezienia w tym miejscu ciężarków tkackich, przęślików oraz tygielków odlewniczych. Z działalnością produkcyjną związany jest również pojedynczy obiekt (ob. 202 – wykop I/2004), w którym udało się zidentyfikować fragmenty form odlewniczych.

Na obszarze omawianej strefy stanowiska rysuje się kilka wyraźnych pozostałości po zabudowaniach słupowych zarówno mieszkalnych, jak i gospodarczych. Jednym z nich jest kompleks leżący w południowo-zachodniej części strefy (ob. 14-20, 43, 44, 49, 50 – wykop I/2002). Jeden z obiektów (ob. 17) ze śladami spalenizny, zawierający dużą ilość grudek polepy, był prawdopodobnie pozostałością paleniska znajdującego się wewnątrz chaty. Inne relikty budynków słupowych grupowały się przede wszystkim w północno-zachodniej części stanowiska.

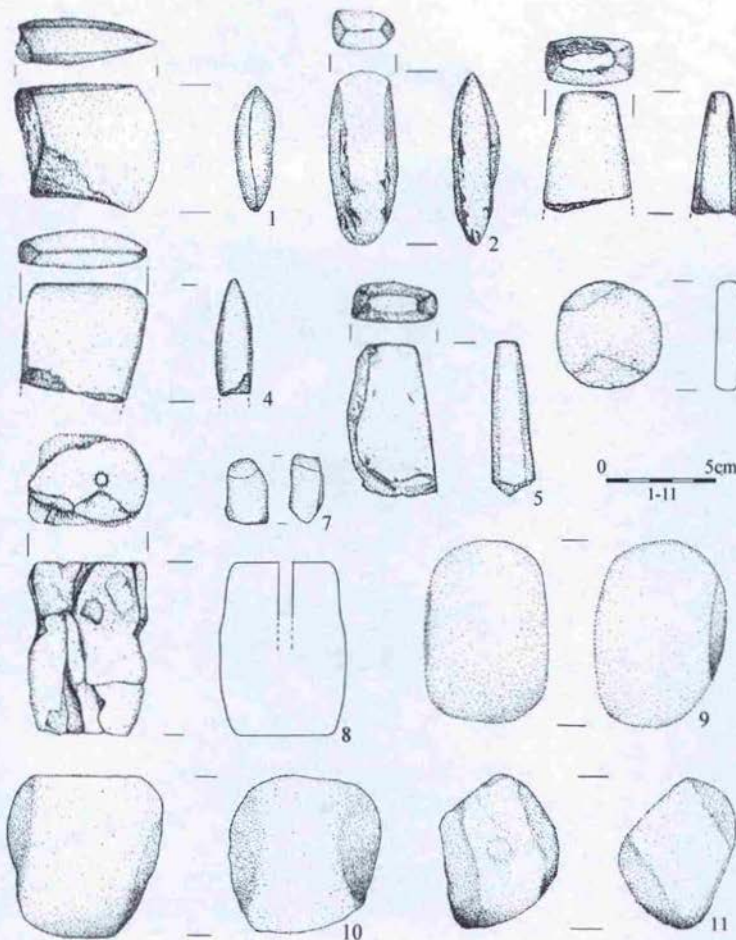
Przechodząc do omawiania drugiej z wydzielonych stref stanowiska można stwierdzić, iż w jej obrębie występują zarówno obiekty sepulkralne, jak i charakterystyczne dla osad. Nie wykluczone jednak, że niektóre z tych drugich należy wiązać z użytkowaniem nekropolii. Opisywana strefa znajduje się w zachodniej i południowej części przebadanej powierzchni. Cechuje ją dosyć równomierne zagęszczenie obiektów.

Rozmieszczenie pochówków kultury unietyckiej było chaotyczne i stosunkowo luźne. Nie tworzyły one żadnych wyraźnych układów przestrzennych. Zauważyć jednak można, że grupowały się w części południowo-zachodniej stanowiska. Między nimi odkrywano sporo typowo osadniczych obiektów jak – jamy, doły postłupowe, które najczęściej nie tworzyły dających się wydzielić kompleksów.

Rozpoznano 33 pochówki szkieletowe (wykop I/2002 – 21 – ryc. 6**, 7**, wykop I/2004 – 12). Charakteryzowały się one w rzucie poziomym wydłużonymi kształtami, zbliżonymi do owala lub prostokąta o zaokrąglonych rogach, zaś ich zarysy w przekrojach można określić jako nieregularne, półowalne i trapezowate. Zorientowane były wzdłuż osi N-S, czasem z niewielkimi odchyleniami (NW-SE, NE-SW). Wy-

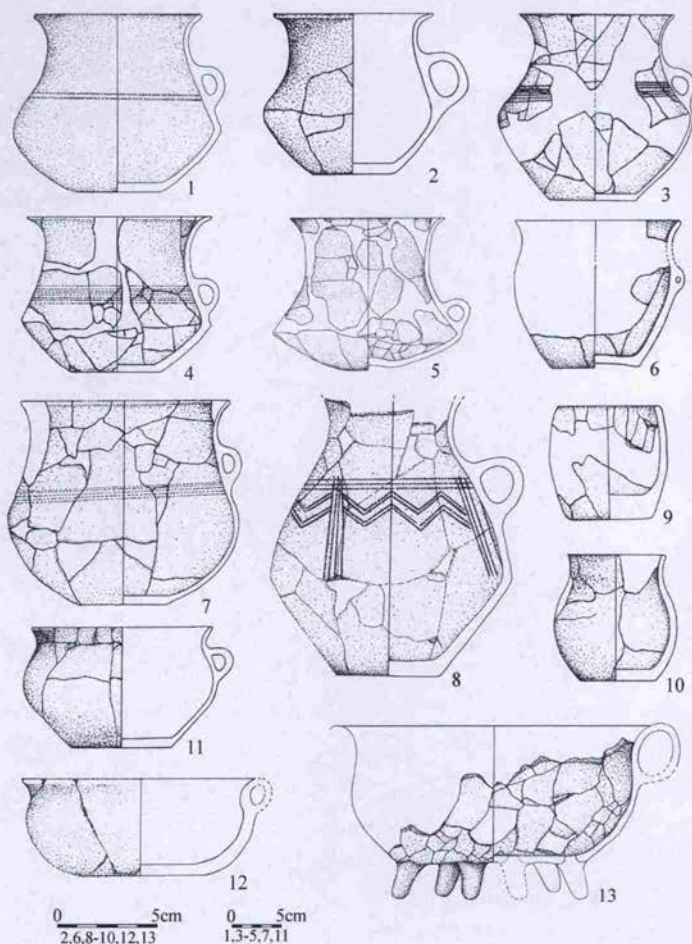
Ryc. 9. Budziszów Wielki, stan. 20. Wybór zabytków wydzielonych z warstwy kulturowej i obiektów osadniczych ludności kultury unietyckiej odkrytych w wykopach I/2002 i I/2003:

1, 8 – ob. 112 (I/02);
 2 – ob. 112 (I/03);
 3 – ob. 102 (I/02);
 4 – ob. 109 (I/03);
 5 – w-wa kulturowa;
 6 – ob. 36 (I/02);
 7, 9 – ob. 100 (I/02);
 10 – ob. 40 (I/03);
 11 – w-wa kulturowa
 (rys. M. Markiewicz).

miary wynosiły od 85 × 44 cm do 240 × 96 cm, przy maksymalnych głębokościach wahających się od 15 cm do 48 cm. Jednorodne wypełniska omawianych obiektów tworzył jasnoszary ił, ciemnoszary ił, jasnoszary ił przemieszany z jasnobrunatnym iłem oraz jasnoszary ił przemieszany z ciemnoszarym iłem. W jednym z pochówków (wykop I/2004) odkryto szczątkową obstawę kamienną, zaś w jedenastu przypadkach (wykop I/2004 – 11, wykop I/2004 – 2) napotkano wyposażenie ceramiczne (1-4 naczynia). Naczynia złożono w krańcach N, NW, SW, S i środkowo-wschodniej części jamy grobowej, a w jednym z nich znalaziono ponadto kamienny wisiołek. W pozostałych pochówkach zmarłych nie wyposażono (czasem poza niewielką ilością luźnych fragmentów ceramicznych) lub ofiarowano im dary wykonane z materiałów nietrwałych, które nie dotrwały do naszych czasów. Szkielety uległy całkowitemu rozkładowi.

Jeden z obiektów odkrytych w wykopie I/2002 (ryc. 8**), gdzie w kolistej jamie odnaleziono skupisko przepalonych kości, koncentrujące się w centralnej części,

Ryc. 10. Budziszów Wielki, stan. 20. Wybór zabytków ceramicznych z grobów ludności kultury unietyckiej odkrytych w wykopie I/2002:

1, 11 – ob. 225;

2, 7 – ob. 178;

3 – ob. 136;

4 – ob. 217;

3, 13 – ob. 229;

6, 8 – ob. 133;

9 – ob. 179;

10 – ob. 226;

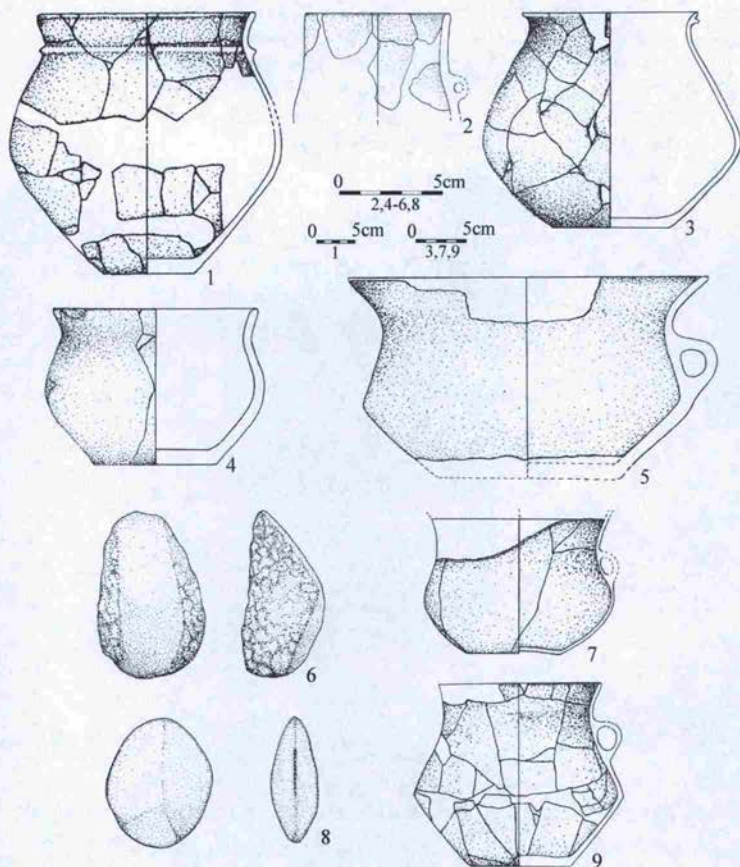
12 – ob. 127

(rys. M. Markiewicz).

interpretuje się jako grób ciałopalny. Kości występowały w przemieszaniu z dużymi fragmentami ceramiki pochodzącymi z jednego naczynia; na dwóch fragmentach szczątków kostnych zauważono zielone ślady prawdopodobnie po stopionych w czasie kremacji ozdobach brązowych.

Na obszarze stanowiska zidentyfikować można osadę oraz cmentarzysko ludności kultury unietyckiej, jej fazy kłyszcznej (W. Sarnowska 1969, 43-44, 49; J. Machnik 1978, 88-90). Osada zajmuje całą odkrytą powierzchnię, podczas gdy groby grupują się w części południowo-zachodniej. Z największym zagęszczeniem obiektów osadniczych mamy do czynienia w północno-zachodniej i wschodniej części stanowiska, gdzie tworzyły dodatkowo wyraźnie rysujące się układy przestrzenne. Tam też odkryto największą ilość pozostałości po budynkach mieszkalnych i gospodarczych. W części północno-zachodniej zaobserwowano ponadto nieliczne pozostałości osadnicze ludności kultury łużyckiej z okresu halszackiego.

Na obecnym etapie opracowań uznaje się współtrwanie cmentarzyska i osady.

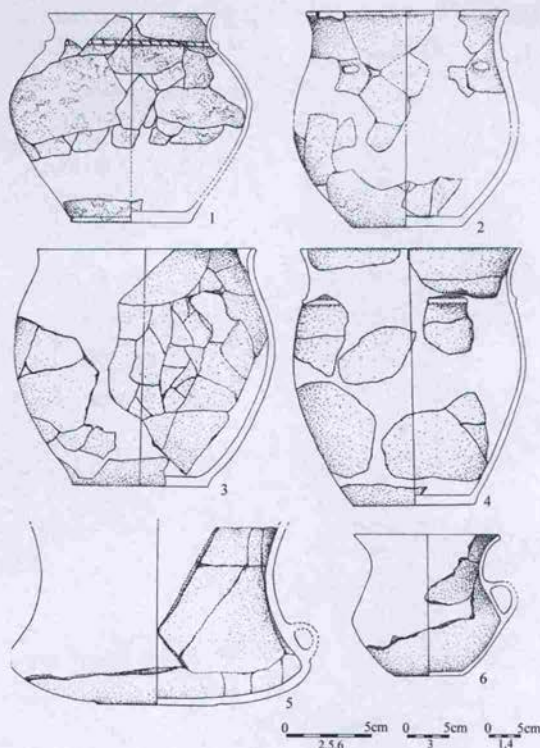
Ryc. 11. Budziszów Wielki, stan. 20. Wybór zabytków ceramicznych i wydzielonych z grobów ludności kultury unietyckiej odkrytych w wykopie I/2002:

- 1, 8 – ob. 168;
  - 2, 9 – ob. 212;
  - 3, 5 – ob. 195;
  - 4 – ob. 225;
  - 6 – ob. 136;
  - 7 – ob. 216
- (rys. M. Markiewicz).

Chronologiczno-kulturowa analiza materiału zabytkowego

W trakcie badań na stanowisku Budziszów Wielki 20 odkryto bogaty zbiór zabytków ruchomych. Najliczniej reprezentowana jest ceramika, a pozyskano nie tylko ułamki naczyń, lecz także całe formy lub większe ich fragmenty. Zdecydowana większość zachowanych w całości lub w dużych częściach naczyń pochodzi z grobów. Ceramika z obiektów o charakterze osadowym oraz warstwy kulturowej była bardziej rozdrobniona, choć i tu zdarzają się większe fragmenty. Sporo form udało się zrekonstruować w trakcie prac gabinetowo-konserwatorskich.

Innym, stosunkowo licznym materiałem masowym, była polepa oraz zabytki krzemienne. Wśród odkrytych artefaktów dosyć licznie reprezentowane są zabytki wydzielone. Zaliczyć do nich można: siekiery kamienne, przęśliki, ciężarki tkackie, przedmioty związane z produkcją odlewniczą (fragmenty form odlewniczych i tygielków), krążki ceramiczne, zawieszki kamienne, rozcieracze, nieckowaty kamień żarnowy, tłuczek retuszer (ryc. 9).

Ryc. 12. Budziszów Wielki, stan. 20. Wybór zabytków ceramicznych z obiektów osadniczych ludności kultury unietyckiej odkrytych w wykopie I/2002:

- 1 – ob. 76;
- 2 – ob. 56;
- 3 – ob. 28;
- 4 – ob. 46;
- 5 – ob. 112;
- 6 – ob. 32

(rys. M. Markiewicz).

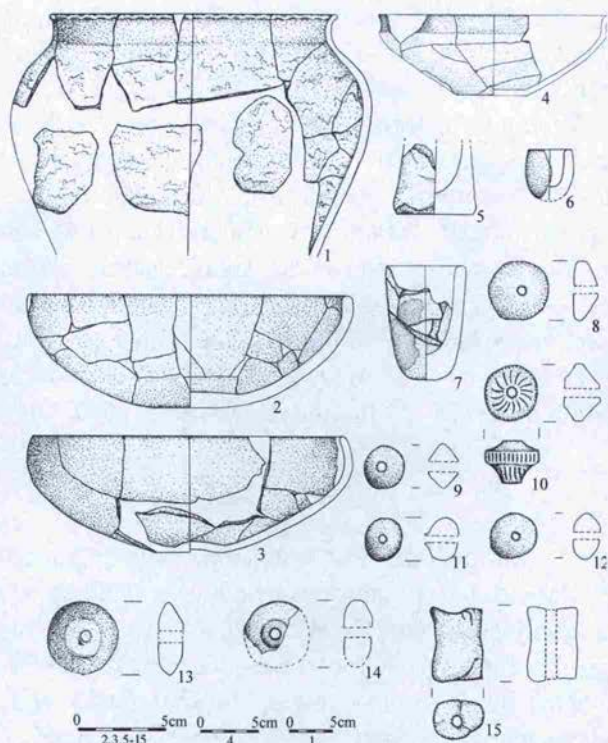
W pochówkach najczęściej reprezentowanymi formami naczyń były dzbany i kubki. Były to z reguły naczynia ostroprofilowane (ryc. 10: 1-5; ryc. 11: 5, 7, 9). Niektóre z nich miały nisko opuszczony załom (ryc. 10: 5). Nieco rzadziej spotykamy okazy o esowatych profilach (ryc. 10: 7, 11; ryc. 11: 4) oraz o cylindrycznej szyi i baniastym brzuścu (ryc. 11: 2).

Kolejną wyróżnioną formą naczyń są misy reprezentowane tu przez przysadziste okazy o esowatym profilu z taśmowatym uchem przy krawędzi (ryc. 10: 12). Misy te datować można na klasyczną fazę kultury unietyckiej.

Ostatni rodzaj naczyń wydzielonych na nekropolii w Budziszowie Wielkim grupuje wszelkiego rodzaju okazy bezuche. Wyodrębnić tu można naczynia miniaturowe o esowatym profilu oraz jajowate (ryc. 10: 9, 10), prócz tego naczynia garnkowate (ryc. 11: 1, 3) i wazowate, z których niektóre zaopatrzone są w ornament plastyczny w postaci dookólnych listw (ryc. 11: 1) i pojedynczych czy podwójnych guzków.

W obiektach o charakterze osadowym najczęściej spotykaną formą naczyń są naczynia garnkowate, przede wszystkim zasobowe, wśród których wyróżnić można garnki o esowatym profilu (ryc. 12: 1-4), jajowatym brzuścu, z bardziej lub mniej wyodrębnioną szyją, zaopatrzone często w dookólne listwy plastyczne (ryc. 12: 1) oraz pojedyncze guzki umieszczane u nasady szyi (ryc. 12: 2).

Ryc. 13. Budziszów Wielki, stan. 20. Wybór zabytków ceramicznych i wydzielonych z obiektów osadniczych ludności kultury unietyckiej odkrytych w wykopie I/2002, I/2003, III/2003:

- 1 – ob. 137 (III/03);
 2 – ob. 71 (I/02);
 3, 8 – 131 (I/03);
 4 – ob. 28 (III/03);
 5 – ob. 10 (I/02);
 6, 15 – ob. 120 (I/03); 7, 9,
 11, 12, 14 – ob. 76 (I/03);
 10 – ob. 124 (I/03);
 13 – ob. 40 (I/02)
 (rys. M. Markiewicz).

Nieco mniej liczne niż garnki są misy, w obrębie których wydzielić można dwa typy, tj. misy profilowane oraz misy półkuliste. Wszystkie opisywane okazy pozbawione są uch, uchwytów plastycznych (lub nie zachowały się w przypadku naczyń zachowanych fragmentarycznie) oraz ornamentu.

Trzecią co do liczebności grupą naczyń odkrywanych w obiektach osadowych okazują się być ostroprofilowane kubki (ryc. 12: 5, 6), z których jeden (ryc. 12: 5) posiada nisko opuszczony załom brzuśca, a pozostałe silnie wywiniętą krawędź.

Z obiektów będących pozostałościami po osadzie ludności kultury unietyckiej pozyskano stosunkowo bogaty zbiór „zabytków specjalnych”. W ich obrębie rozpoznąć można narzędzia produkcyjne związane z odlewnictwem, którymi są fragmenty form odlewniczych i tygielków (ryc. 13: 6, 7). Następnie uwagę zwracają narzędzia wykorzystywane w tkactwie, czyli stożkowate i dwustożkowate przęśliki (ryc. 13: 8, 14) oraz walcowate ciężarki tkackie (ryc. 13: 15). Z zabytków kamiennych wymienić można stosunkowo liczne fragmenty czworościennych siekierok (ryc. 9: 1-5), poza tym jedną w całości zachowaną siekierkę trójścienną (ryc. 9: 2), tłuczek retuszer, zawieszkę (ryc. 9: 7), nieckowaty kamień żarnowy oraz grupę rozcieraczy (ryc. 9: 9-11). Prócz tego wymienić należy kilka krążków ceramicznych.

Zabytki masowe odnalezione w obiektach nieruchomości oraz w warstwie kulturowej w trakcie trzech sezonów badań na omawianym stanowisku, to w przeważ-

zającej części fragmenty ceramiki, z których nie udało się zrekonstruować całych, bądź większych fragmentów naczyń. Ogólna liczba odkrytych ułamków ceramicznych wynosi 15124, z czego zdecydowaną większość (14562 – 96, 3%) na podstawie cech technologicznych i stylistycznych należy łączyć z kulturą unietycką. Pozostałe zidentyfikowane grupy chronologiczno-kulturowe to: neolit – 7 fragmentów ceramicznych (0, 04%), I-II EB – 44 fragmenty ceramiczne (0, 29%), II-III EB – 19 fragmentów ceramicznych (0, 12%), III-IV EB – 1 fragment ceramiczny (0, 01%), kultura przedłużycka – 56 fragmentów ceramicznych (0, 37%), kultura łużycka okresu halsztackiego – 338 fragmentów ceramicznych (2, 23%), kultura przeworska okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów – 26 fragmentów ceramicznych (0, 17%), wczesne średniowiecze – 2 fragmenty ceramiki (0, 01%), późne średniowiecze – 58 fragmentów ceramiki (0, 4%), pradzieje – 11 fragmentów ceramiki (0, 07%).

Uwagi końcowe

W wyniku przeprowadzonych w latach 2002-2004 badań wykopaliskowych odsłonięto przeważającą część (prócz peryferii północno-wschodniej i południowej) rozległego stanowiska archeologicznego Budziszów Wielki 20. W swym obrębie mieściło ono zarówno osadę, jak i cmentarzysko ludności kultury unietyckiej. Obiekty o charakterze osadowym znajdowały się na całej powierzchni stanowiska, choć z ich największym zagęszczeniem mamy do czynienia w części północno-zachodniej, północno-wschodniej i wschodniej. Pochówki natomiast, w przemieszaniu z obiektami pierwszego typu, występowały w części południowo-zachodniej.

Po przeanalizowaniu obiektów związanych z osadą wyróżnić można m.in. miejsca wytwórczości (metalurgicznej, tkackiej) oraz liczne ślady po budynkach mieszkalnych i gospodarczych naziemnych (konstrukcje słupowe, szałas), jak i zagłębionych w podłoże (półziemianki, zagłębiona chata). Datowanie obiektów jest stosunkowo jednolite i odpowiada najczęściej fazie pełnego rozkwitu kultury unietyckiej.

Układ pochówków odkrytych na cmentarzysku jest chaotyczny. Ze względu na obrządek grzebalny panuje inhumacja, z jednym tylko wyjątkiem, gdzie odkryto przepalone ludzkie kości w naczyniu ceramicznym (popielnicy). Wygląd i cechy grobów nie odbiegają w żaden sposób od analogicznych pochówków odkrywanych na innych cmentarzyskach ludności kultury unietyckiej. Generalnie nekropolię „budziszowską” datować należy na klasyczną fazę kultury unietyckiej, a tylko pojedynczy grób, w którym odkryto ceramikę typu marszowickiego, wydaje się być starszy (II faza rozwoju kultury unietyckiej).

Bibliografia

Machnik J.

1978 Wczesny okres epoki brązu, (w:) Prahistoria Ziemi Polskiej, t. III, Wrocław, 9-36.

Sarnowska W.

1965 Kultura unietycka na Śląsku. Cz. IV, „Silesia Antiqua”, t. 7, 77-145.

1969 Kultura unietycka w Polsce, tom I, Wrocław.

Sadowski K., Włodarski W.

2004 Analiza geomorfologiczna stanowiska archeologicznego Budziszów Wielki 20, Poznań.

Mirosław Masojć, Przemysław Paruzel

Archaeological excavations carried out at site Budziszów Wielki 20, Wądroże Wielkie commune, Lower Silesia province, in 2002-2004.

Summary

Archaeological rescue excavations in years 2003-2004, carried out at site 20 in Budziszów Wielki, Wądroże Wielkie commune, Lower Silesia province, commenced in September 2002 (excavation I, 11/02) and were continued during another upcoming research seasons in 2003 (excavation I, II, III, IV/03) as well as in 2004 (excavation 1/04). It has been the largest area under excavation so far in the renovated section of A4 motorway between Wrocław and Legnica..

Site discussed above is located 400 m. W of Budziszów Wielki village, right on a motorway junction direction Strzegom and Rawicz (Fig. 1). Its altitude ranges from 150 m to 156 m above the sea level and is situated in denudative depression with nearly flat surface, divided by little stream valleys which are the tributaries of Cicha Woda river.

During three excavation seasons (2002-2004) research works covered 157 ares of area under exploration. Situation of site allowed to uncover evidence of cemetery and a part of large settlement. (Fig. 2**, 3**). Overall, 705 non-moveable features were unearthed and explored. Vast majority (90, 78%) can be chronologically linked with Early Bronze Age: Unètica culture.

Settlement features were spread through the site, though large density of remains is present especially in the NW, NE and E parts. On the other hand, burials, which coexist together with previously mentioned features, were recorded in the SW part.

Having analyzed all features included, one can definitely distinguish production spots (metallurgy and weaving), alongside with numerous traces of habitation buildings and ground farming buildings (post-construction buildings, huts), as well as sunken buildings (semi-subterranean houses, embedded hut). Chronology on these features allows for homogenous dating, which most often corresponds to the full bloom of Unètica culture.

Distribution and density of the burials detected is highly chaotic. The burial ritual advocated inhumation with one exception where burnt human bones in ceramic vessel (urn) were found. General outlook and qualities of these graves do not depart from similar burials attributable to Unètica culture. It is generally believed that this necropolis should be associated with classical stage of Unètica culture but for a single grave indicating presence

of Marszawice style pottery, thus representing the second stage of the IInd stage of its development.

Figures

- Fig. 1. Location of Budziszów Wielki, site 20, Wądroże Wielkie commune, Lower Silesia province.
- Fig. 2. Budziszów Wielki, site 20. Excavation 1/2002 from the NW side during exploration. Difficult working conditions caused by dust raised by aggregate-making machines. Photo by M. Masojć.
- Fig. 3. Budziszów Wielki, site 20. Excavation 1/2003 from NW side during exploration. Photo by M. Masojć.
- Fig. 4. Budziszów Wielki, site 20. Outline (A, B) and cross-sections (A) of the complex of features 2, 3, 8-10, 49, 73-75, 78-80, 128-130, 178 detected in excavation 1/2002. Unètica culture.
- Fig. 5. Budziszów Wielki, site 20. Outline (A, B) and cross-sections (A) of the complex of features 71, 76, 77 detected in excavation 1/2002. Unètica culture.
- Fig. 6. Budziszów Wielki, site 20. Cross-section of feature 178 (inhumation grave) detected in excavation 1/2002 including zoom-in of the vessel serving the purpose of grave equipment.. Unètica culture.
- Fig. 7. Budziszów Wielki, site 20. Outline (A) and cross-section (A, B) of feature 225 (inhumation grave) detected in excavation 1/2002. Unètica culture.
- Fig. 8. Budziszów Wielki, site 20. Outline and cross-section (A) of feature 168 (cremation grave) detected in excavation 1/2002 including zoom-in of the urn and burnt bones. Unètica culture.
- Fig. 9. Budziszów Wielki, site 20. Selection of artifacts recovered from cultural layer and Unètica culture features detected in excavations 1/2002 and 1/2003: 1, 8 – feature 112 (1/02); 2 – feature 112 (1/03); 3 – feature 102 (1/02); 4 – feature 109 (1/03); 5 – cultural layer; 6 – feature 36 (1/02); 7, 9 – feature 100 (1/02); 10 – feature 40 (1/03); 11 – cultural layer. Drawn by M. Markiewicz.
- Fig. 10. Budziszów Wielki, site 20. Selection of pottery extracted from Unètica culture graves in excavation 1/2002: 1, 11 – feature 225; 2, 7 – feature 178; 3 – feature 136; 4 – feature 217; 3, 13 – feature 229; 6, 8 – feature 133; 9 – feature 179; 10 – feature 226; 12 – feature 127. Drawn by M. Markiewicz.
- Fig. 11. Budziszów Wielki, site 20. Selection of pottery extracted from Unètica culture graves in excavation 1/2002: 1, 8 – feature 168; 2, 9 – feature 212; 3, 5 – feature 195; 4 – feature 225; 6 – feature 136; 7 – feature 216. Drawn by M. Markiewicz.
- Fig. 12. Budziszów Wielki, site 20. Selection of pottery extracted from Unètica culture features in excavation 1/2002: 1 – feature 76; 2 – feature 56; 3 – feature 28; 4 – feature 46; 5 – feature 112; 6 – feature 32. Drawn by M. Markiewicz.
- Fig. 13. Budziszów Wielki, site 20. Selection of pottery extracted from Unètica culture features in excavation 1/2002, 1/2003, H1/2003: 1 – feature 137 (111/03); 2 – feature 71 (1/02); 3, 8 – feature – 131 (1/03); 4 – feature 28 (111/03); 5 – feature 10 (1/02); 6, 15 – feature 120 (1/03); 7, 9, 11, 12, 14 – feature 76 (1/03); 10 – feature 124 (1/03); 13 – feature 40 (1/02). Drawn by M. Markiewicz.